

# KESKILUOKAN VALOSSA

## SUOMALAISTEN LUOKKASAMASTUMINEN

### EMPIIRISESSÄ TARKASTELUSSA

*N i n a   K a h m a*

#### ABSTRAKTI

Ajatusta yhteiskuntaluokista pidetään nykyisin yhteiskunnallisessa keskustelussa vanhahtavana, lähinnä sotien jälkeiselle ajalle ominaisena ja sittemmin hämärtyneenä. Tämä selittää luokkiin kuulumisen kriiteereitä avaavan tutkimuksen vähyyttä viime aikoina – tarkasteltiinpa luokkajakoa sitten ulkoapäin mitattavissa olevana tilastollisena jakona tai luokkia subjektiivisena kokemuksena. Tämä artikkeli käsittelee luokkajaon hahmottamista, luokkiin samastumista sekä luokkasamastumisen ja vastaajan taustan välistä yhteyttä Suomessa. Tulosten esittelyssä vuorottelevat kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen aineisto. Analyysin ensimmäisessä osassa tarkastellaan luokkiin samastumisen jakaumaa kansallisesti edustavan kyselyaineiston avulla. Toisessa, kyselyaineistosta poimittujen vastaajien jatkohaastatteluille perustuvassa osassa erityisen mielenkiinnon kohteena ovat luokkiin liitetyt vastakkainasettelut haastateltavien puheessa. Kolmannessa osassa palataan kvantitatiiviseen aineistoon ja luokkiin samastumista selitetään objektiivisin sosioekonomisen aseman mittarein, muun muassa ammatti-, koulutus- ja tuloluokalla. Multinomiaalisen logistisen regressioanalyysin tulokset osoittavat, että nämä seikat vaikuttavat todennäköisyyteen samastua eri luokkaryhmiin, joskaan ne eivät yksin riitä sitä selittämään.

Avainsanat: eriarvoisuus, subjektiivinen luokka-asema, yhteiskuntaluokka, keskiluokka

#### JOHDANTO

**M**onissa viimeaikaisissa tutkimuksissa on pyritty osoittamaan, ettei luokka-asema rakenna automaattisesti luokkaidentiteettiä tai johda luokanmukaiseen toimintaan. Subjektiivista luokka-asemaa koskevassa keskustelussa onkin viime aikoina alettu puhua luokkaidentiteeteistä luokkatietoisuuden sijaan. Jähmeän, pysyvän ja asemaa vastaavan luokkatietoisuuden sijaan identiteetit ovat joustavia, ja siksi muokattavissa ja neuvoteltavissa. (Devine & Savage 2004, 11–13.)

Keskusteluissa ei kuitenkaan ole saavutettu

yhteisymmärrystä sen suhteen, kuinka tärkeä luokka on samastumisen kohteena. Toisissa tutkimuksissa on argumentoitu sen puolesta, ettei luokka ole enää yhtä tärkeä identiteetin kannalta kuin aiemmin (Featherstone 1991; Lash 1994; MacKenzie ym. 2006). Toiset tutkijat ovat puolestaan todistelleet, että luokkaan perustuvat kollektiiviset identiteetit ovat edelleen keskeisiä identiteetin kannalta ainakin joillekin luokkaryhmille, vaikka luokan kokemisessa ja sen tärkeydessä ilmenee sukupuolen, ammatin tai koulutuksen mukaisia eroja (esim. Skeggs 1997; Surridge 2007).

Luokkia koskevissa tutkimuksissa on usein esitetty vaatimus siitä, että luokan jäsenet tiedostaisivat asemansa ja tunnistaisivat luokituksensa itsensä. Tästä johtuen luokan subjektiivista ulottuvuutta kartoittavissa tutkimuksissa käytetään tavallisesti käsitteitä luokkaidentiteetti ja -tietoisuus. Perinteisemmässä, marxilaisesta tai weberiläisestä teoriaperinnöstä liikkeelle lähtevässä luokkatutkimuksessa luokkatietoisuudella tarkoitetaan yksilön kykyä oman paikkansa hahmottamiseen yhteiskuntaluokkien kentässä. Ei ole kuitenkaan itsestään selvää, että eri yksilöt kykenisivät hahmottamaan oman paikkansa aina yhtenäisellä tavalla. (Devine & Savage 2004.)

Näihin päiviin asti on luokkatietoisuuden vaatimus säilynyt Erik O. Wrightin perintöön perustuvan luokkatutkimuksen keskiössä ja vuosituhannen vaihteessa sen kritiikin kohteena oli edelleen luokkarakenteen tutkimukseksi pelkistytävä luokkatutkimus, eli tutkimus, jonka tuloksista ihmiset eivät tunnista itseään (Melin 1999, 46–47). Tähän perinteeseen liittyvän viimeaikaisen tutkimuksen yhteydessä voidaan paremminkin puhua luokkasamastumisesta kuin varsinaisesta luokkatietoisuudesta, sillä tässä myöhemmässä tutkimuksessa poliittisen järjestäytymisen vaatimus ei ole ollut yhtä keskeinen kuin aiemmin. Osoitukseksi luokkasamastumisesta riittää siis, että vastaaja kykenee kysyttäessä nimeämään sen yhteiskuntaluokan, johon omasta mielestään kuuluu. Edelleen tosin korostetaan, että luokkasamastuminen on lähellä puoluesamastumista luokan liittyessä olennaisesti poliittisiin jakoihin. (Blom & Melin 2004, 113–115.) Raimo Blom ja Harri Melin toteavat, ettei luokkasamastuminen ole vähentynyt 2000-luvulle tultaessa, vaan itsensä luokattomiksi kokevien suhteellinen osuus väestöstä on pysynyt samana kuin se oli 1980-luvun alussa. Yksi 2000-luvulle tyypillinen suomalainen piirre on ollut työväenluokan pieneneminen aiempaan nähden keskiluokan ollessa yleisin luokkasamastumisen kohde, mikä heijastaa myös ammattirakenteen muutosta (mt.).

Toisissa tutkimuksissa yhteiskuntaluokkaa ylipäätään on pidetty vähemmän tärkeänä samastumisen kohteena kuin luokkatietoisuutta käsitellessä tutkimuksissa. Pekka Sulkunen

(1992, 20–21) katsoi jo 1990-luvun alussa luokan kadonneen erityisesti uuteen keskiluokkaan kuuluvien identiteetin ytimestä. Uutta keskiluokkaa yhdistävä tekijä oli pikemminkin kokemus luokan marginaalisuudesta oman identiteetin määrittelyn kannalta. Tästä syystä uutta keskiluokkaa ei voitu pitää luokkana totutussa mielessä, vaan pikemminkin massailmiönä, jonka olennainen piirre oli juuri luokan kieltäminen. Sulkunen (2009, 16–17) on myöhemmin todennut, että luokkarakenne on käsitteenä hämartynt. Omistamisen ja johtamisen erkaantuminen toisistaan on tehnyt ihmisten asemasta tuotantoprosessissa monimutkaisesti hahmotettavan. Siksi esimerkiksi elämäntyylejä ei voida pitää luokkarakenteen seurauksina, vaan pikemminkin makuarvostelmiin perustuvina valintoina.

Viime vuosina eräät luokkakäsitteitä käyttäneet tutkijat ovat todenneet pitävänsä luokkakäsitteitä kuluneena ja vanhentuneena (Julkunen ym. 2004). Toisaalta aivan viime aikoina on ilmestynyt myös keskustelunavauksia, joiden tavoitteena on palauttaa yhteiskuntaluokka sosiologisen keskustelun ytimeen. Näistä luokkaa esiin nostavista uusista avauksista voidaan mainita ennen muuta Katriina Järvisen ja Laura Kolben (2007) teos *Luokkarekellä hyvinvointiyhteiskunnassa*, jossa puretaan keskiluokkaisuuden myyttiä ja kartoitetaan luokkien välisten jakojen ilmenemistä paitsi kirjoittajien omien kokemusten myös haastatteluaineiston perusteella. Teos keskittyy subjektiiviseen luokkapuheeseen ja toteaa, että puhe luokan katoamisesta ja siitä, että kaikki suomalaiset kuuluisivat keskiluokkaan, tulisi kyseenalaistaa ja ajatukseen eriarvoisuudesta suhtautua vakavasti. Järvisen ja Kolben tapa lähestyä luokkakysymystä on pikemminkin heidän omiin sekä heidän haastatteliensa havaintoihin nojaavaa kuin suuriin aineistoihin perustuvaa empiiristä tutkimusta. Myös Charlotte Sundströmin ja Trygve Söderlingin toimittama *Obs! Klass* (2009) sekä *Me muut* (Hiidenheimo ym. 2009) rakentuvat samaan tapaan henkilökohtaisten luokkareflektioiden varaan, joskin näissä teoksissa nousee esiin myös kielikysymys. Viimeaikaisista sosiologisista tutkimuksista maininnan ansaitsee Tarja Tolosen toimittama artikkelikoelma *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli* (2008),

jossa luokkia pyritään tarkastelemaan monista eri näkökulmista. Sanoma on hyvin pitkälti sama kuin muussa viimeaikaisessa luokkakeskustelussa: yhteiskuntaluokka on edelleen hyödyllinen käsite eriarvoisuuden kartoittamisessa.

Vaikka subjektiivinen luokkapuhe on ollut tutkimuskohteena nousussa ja erityisesti viimeaikaisessa keskustelussa on pyritty tuomaan luokka takaisin yhteiskunnalliseen keskusteluun, on luokan subjektiivista ulottuvuutta ja suomalaisten luokkakokemuksia koskevaa kvantitatiivista tutkimusta ollut niukasti (ks. kuitenkin Blom & Melin 2004; Liikkanen 2009; Torvi & Kiljunen 2005). Tämän artikkelin tutkimuskysymyksenä on ensinnäkin, missä määrin suomalaiset samastuvat yhteiskuntaluokkiin ja millaista suomalaisten luokkasamastuminen on. Luokkasamastumista pyritään hahmottamaan ensin kvantitatiivisen aineiston avulla. Toiseksi tarkastellaan haastatteluaineiston avulla sitä, millaisia määreitä ja ominaisuuksia suomalaiset liittävät luokkiin kuulumiseen. Kolmanneksi tutkitaan, miten ulkoa päin mitattu asema vastaa subjektiivista luokkakäsitystä, eli missä määrin sosiodemografisin mittarein pystytään selittämään luokkasamastumista. Luokkasamastumisen käsite kuvaa parhaiten tutkimuksen kohdetta: kykyä tunnistaa ja nimetä se yhteiskuntaluokka, johon vastaaja itse kuuluu.

#### LUOKKASAMASTUMINEN KYSELYAINEISTOSSA

Aineistona tässä artikkelissa käytetään vuonna 2007 kerättyä postikyselyaineistoa, jonka keräsi Tilastokeskus Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksella toteutetun, Suomen Akatemian rahoittaman tutkimushankeen *Kulttuuripääoma ja sosiaalinen differentiaatio 2000-luvun Suomessa* tilauksesta (Rahkonen ym. 2006). Kyselyyn valittiin satunnaisotannalla 3 000 18–74-vuotiaasta Suomen kansalaista, pois lukien Ahvenanmaalla asuvat. Vastausprosentiksi jäi 46,3 % (N=1388), mikä asettuu suurin piirtein viimeaikaisten postikyselyiden tasolle. Naiset ja korkeasti koulutetut vastasivat kyselyyn miehiä ja matalasti koulutettuja useammin. Naisten kohdalla vastausosuudet eivät vaihdelleet iän mukaan, toisin kuin miehillä. Nuoret miehet vastasivat kyselyyn

vanhoja miehiä harvemmin. Näiltä osin vastauskato on samantyyppistä kuin viimeaikaisissa postikyselyissä yleisemminkin. (Melkas 2008.) Vinoumat viittaavat siihen, että nuoret miehet ja matalammin koulutetut saattoivat kokea kyselyn aihepiirin itselleen vieraana ja vähän motivoivana. Mahdollisten vinoumien korjaamiseksi aineiston kuvailussa perusjakaumien osalta käytetään Tilastokeskuksen laskemaa, sukupuolen, iän ja koulutuksen huomioivaa analyysipainokerrointa, jota käyttäen aineistoa voidaan tulkita koko perusjoukkoa, 18–74-vuotiaita suomalaisia edustavana.

Vastaajilta kysyttiin, mihin yhteiskuntaluokkaan nämä katsovat lähinnä kuuluvansa. Vastausvaihtoehtoina oli kuusi luokkaa: yläluokka, ylempi keskiluokka, keskiluokka, alempi keskiluokka, työväenluokka ja alaluokka. Näiden lisäksi oli kaksi muuta vastausvaihtoehtoa: jokin muu luokka ja en katso kuuluvani mihinkään luokkaan. Kysymykseen vastasi 1371 henkilöä, ja vastaamatta jätti ainoastaan 16 vastaajaa. Siitä, että 82,6 % vastanneista löysi vastausvaihtoehtoista itselleen sopivan, ei kuitenkaan voida päätellä, onko kysymys vain tunnollisesta vastaamisesta ja lähinnä sopivan vaihtoehdon valitsemisesta, vai siitä, että tietyn vaihtoehdon valitseminen merkitsisi samastumista tiettyyn luokkaan. Kyse saattaa olla yksikertaisesti vain siitä, että ihmiset löytävät itselleen sopivan luokitusvaihtoehdon sitä todennäköisemmin, mitä enemmän vastausvaihtoehtoja on tarjolla. Kuitenkin vain 17,4 % vastanneista katsoi, ettei kuulu mihinkään luokkaan.

Suosituin luokkasamastumisen kohde kyselyaineistossa on keskiluokka, jonka lähes 40 % vastanneista on valinnut. Lisäksi huomattava osa vastaajista sijoitti itsensä keskiluokan ylätai alaosaan. Sekä ylempään että alempaan keskiluokkaan katsoi kumpaankin kuuluvansa noin 9 % vastanneista. Yhteenlaskettuina keskiluokkaisiin ryhmiin katsoo siis kuuluvansa runsas puolet vastanneista. Keskiluokkaan samastuvien osuus on yli kaksi kertaa suurempi kuin työväenluokkaan samastuvien osuus, runsas viidennes vastaajista. Yläluokkaan, alaluokkaan ja johonkin muuhun luokkaan samastuvien osuudet ovat hyvin pieniä.

**Taulukko 1.** Luokkaan samastuminen aineistossa<sup>a</sup>

|                                        | Henkilöä    | Prosenttia   |
|----------------------------------------|-------------|--------------|
| Yläluokka                              | 12          | 0,9          |
| <b>Ylempi keskiluokka</b>              | <b>118</b>  | <b>8,6</b>   |
| <b>Keskiluokka</b>                     | <b>519</b>  | <b>37,9</b>  |
| <b>Alempi keskiluokka</b>              | <b>124</b>  | <b>9,0</b>   |
| Työväenluokka                          | 325         | 23,7         |
| Alaluokka                              | 20          | 1,5          |
| Jokin muu luokka                       | 15          | 1,1          |
| Ei katso kuuluvansa mihinkään luokkaan | 238         | 17,4         |
| <b>Yhteensä</b>                        | <b>1371</b> | <b>100,0</b> |

<sup>a</sup> Lukujen laskemisessa on käytetty painokerrointa.

Jaot luokkasamastumisessa viittaavat aiemmassa tutkimuksessa osoitettuihin kehityskulkuihin, kuten keskiluokkaisten ryhmien suhteellisen osuuden kasvuun ja työväenluokan pienene-miseen (Blom & Melin 2004; Pyöriä 2004). EVAn kyselytutkimuksessa vuodelta 2005 to-dettiin, että keskiluokan valta-asema on vah-va ainakin suomalaisten oman samastumisen perusteella. Luokkienvälinen jako vastaa siten suurin piirtein tässä käytetyn aineiston jakau-maa. EVAn mukaan vuonna 2004 yläluokkaan katsoi kuuluvansa yksi prosentti, keskiluokkaan 52 %, työväenluokkaan 21 % ja ei mihinkään luokkaan 26 % vastanneista. (Torvi & Kiljunen 2005, 95–97.) Suurin ero aineistojen välillä on, että EVAn aineistossa luokattomaksi itsen-sä kokevien määrä on hieman suurempi, kun taas käsillä olevassa aineistossa keskiluokkaisiin ryhmiin ja työväenluokkaan samastuvien mää-rä on aavistuksen suurempi. Tuloksen perus-teella voidaan todeta Kai Torven ja Pentti Kil-jusen (mt., 97) tapaan, että ajatus luokkajaosta tuntuu soveltuvan nyky-yhteiskuntaan jo siksi, että luokkien ulkopuolelle itsensä sijoittavien määrä on varsin pieni. EVAn tulokseen näh-den luokattomiksi itsensä määrittelevien osuus näyttää jopa entisestään pienentyneen. Toki on huomattava, että myös annettuja vaihtoehtoja on tässä kyselyssä useampi, sillä EVAn kyselystä ylempi keskiluokka, alempi keskiluokka ja ala-luokka puuttuvat kokonaan.

Jakaumaa voidaan myös verrata Tilastokeskuk-

sen viimeisimpään vapaa-aika-aineistoon, joka kerättiin vuosina 2002–2003 käyntihaastatte-luin (N=3355, vastausprosentti 73,3). Luok-kasamastumista koskeva perusjakauma kertoo, että alaluokkaan samastuu 1,5 %, työväenluok-kaan 24,1 %, alempaan keskiluokkaan 13,4 %, keskiluokkaan 43,7 %, ylempään keskiluok-kaan 5,6 % ja yläluokkaan 0,5 % vastaajista. Vastaajia, jotka ilmoittavat, etteivät samastu mihinkään mainituista luokista, on 2,8 %. Li-säksi vastaamaan kieltäytyneitä on 7,4 %, niitä jotka eivät osaa sanoa 0,5 % ja niitä, joilta tieto puuttuu 0,6 %. Suhteessa vapaa-aikatutkimuk-sen jakaumaan aineiston jakauma on hyvin samanlainen, vaikka vapaa-aikatutkimuksessa on kokonaisuudessaan hieman enemmän kes-kiluokkiin kuuluvia vastaajia. Vapaa-aikatutki-muksessa on vähemmän vastaajia, jotka eivät samastu mihinkään luokkaan, mikä selittynee sillä, että aineisto kerättiin haastatteleamalla (ks. Liikkanen 2009). Tulos on mielenkiintoinen juuri siksi, että samansuuntainen tulos saatiin, vaikka Tilastokeskuksen aineisto on tässä käy-tettyä aineistoa suurempi ja vastausprosentti on korkeampi.

#### LUOKKASAMASTUMINEN HAASTATTELUAINEISTOSSA

Kyselylomakkeen lopuksi haastateltavilta tie-dusteltiin, suostuvatko he kyselyä täydentäviin jatkohaastatteluihin. 381 henkilöä vastaajista

(27,4 %) ilmoitti alustavasti suostumuksestaan. Heistä poimittiin 25 vastaajan näyte. Haastattelut toteutettiin syksyllä 2008 käyntihaastatteluina vastaajien kotona. Haastattelut olivat puolistrukturoituja siten, että pohjana käytettiin vastaajan aiemmin täyttämää kyselylomaketta, jonka teemojen pohjalta vastaajan antamat tiedot käytiin vapaasti keskustellen läpi.

Haastatteltavat valittiin ennen muuta sosiaalisten positoiden monipuolisuutta korostaen. Haastatteltavien valinnassa otettiin huomioon vastaajan sukupuoli, ikä, koulutustaso, perhetilanne sekä asuinalue. Sen sijaan luokkasamastumista ei pidetty haastatteltavien valintakriteerinä. Tämä selittää sen, että jälkikäteen tarkastellen keskiluokkaan samastuminen ylikorostuu haastatteluun valittujen keskuudessa (liitetaulukko 1). 25 haastatteltavasta kaikkiaan 19 oli ilmoittanut kuuluvansa keskiluokkaiisiin ryhmiin: 13 keskiluokkaan, 2 alempaan keskiluokkaan ja 4 ylempään keskiluokkaan. Lopuista 4 samastui työväenluokkaan ja 2 ei katsonut kuuluvansa mihinkään luokkaan.

Siinä missä luokasta ja eriarvoisuudesta oli helpompi keskustella yleisellä tasolla, haastatteltavat olivat selvästi kiusaantuneita, kun keskustelun aiheena oli heidän oma luokka-asemansa. Luokan käsitettä ei käytetty haastatteluissa spontaanisti muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta ennen kuin haastattelijä otti sen esiin haastattelutilanteessa. Vain neljä haastatteltavaa mainitsi luokan spontaanisti luonnehtiessaan lapsuudenkotiaan ala-, työväen-, keski- tai yläluokkaiseksi.

Haastatteluissa käytiin läpi vastaajien aiemmin täyttämää kyselylomaketta. Yhteiskuntaluokkaa käsiteltiin kertomalla ensin, mitä vastaaja oli ilmoittanut luokka-asemakseen ja kysymällä sitten, miksi tämä oli valinnut juuri kyseisen vaihtoehdon. Aiheen käsittelyä jatkettiin keskustelemalla siitä, millaisiin asioihin luokkajakoa vastaajan mielestä liittyi ja millaisena tämä näki luokkajaon Suomessa. Monella vastaajalla ei tuntunut olevan selkeää muistikuvaa siitä, mitä he olivat vastanneet omaa luokka-asemaansa koskien. Osa vastaajista pyysi vielä haastattelutilanteessa saada kuulla valitsemansa yhteiskuntaluokan lisäksi sen, mitä olivat muut vastausvaihtoehdot kysymykseen. Omaa luokka-asemaa pohdittiin haastattelutilanteessa

vielä uudelleen ja joskus omaa vastausta muutettiin vielä siihen nähden, mitä kyselylomakkeessa oli vastattu:

Haastattelijä: [S]ä oot rastinut kuuluvast mie-luiten keskiluokkaan näistä, niin osaatko sä sanoa, mihin se liittyy?

Haastatteltava: Mikäs oli sen keskiluokan alapuolella?

Haastattelijä: Alempi keskiluokka.

Haastatteltava: No, alempi keskiluokka, siihen mä varmaan kuulun.

Haastattelijä: Sä oot merkinnyt kuitenkin keskiluokka. Kuvaile sitä vähän.

Haastatteltava: Mie olen tämmönen yksinhuoltaja, toimihenkilönainen, joka on tai kuuluu nyky-Suomessa tämmöseen köyhälistöön.

Haastattelijä: Sen takia sun mielestä alempi keskiluokka?

Haastatteltava: Joo, varmaan.

Nainen, s. 1952, pankkitoimihenkilö

Puhetavat, joiden avulla yhteiskuntaluokkia ja niiden välisiä rajoja haastattelutilanteissa hahmotettiin, voidaan ryhmitellä Weberin luokateoreettisten käsitteiden avulla. Weberin käsite luokka voidaan ymmärtää puhtaasti taloudellisena rahapääomana sekä toisaalta muiden pääomien omistuksena. Näin luokka voidaan nähdä joko omistusluokkana, jolloin luokka-asema määräytyy omistusten perusteella, elinkeinoluokkana, jolloin luokka-asema määräytyy tavaroiden ja suoritusten markkinakäytön mahdollisuuksista tai yhteiskuntaluokkina, joissa on kyse tyypillisestä luokkien välisestä liikkuvuudesta. (Blom 1987, 130–131.) Toinen tapa määritellä luokat oli weberiläisittäin ottaa mukaan yhteiskuntajärjestyksen kannalta tärkeät koulutus ja ammatti, jolloin koulutus voidaan tulkita resurssiksi ja tietoa voidaan pitää pääomana. Kolmanneksi luokkakysymys voidaan nähdä muita seikkoja koskevana, joko poliittisena tai elämäntyyllisenä jakona. Viimeiseen tapaan hahmottaa luokat liittyy Weberin statusryhmä-käsite. Statusasema voi perustua elämäntapaan, kasvatustapaan tai syntyperään tai ammattiin pohjautuvaan arvoasemaan (Blom 1987, 137–139).

Haastatteluaineistossa ensimmäinen ja yleisin tapa hahmottaa luokkajakoa oli liittää luok-

kajako yhteiskunnassa vallitsevaan resurssien epätasaiseen jakautumiseen eli lähinnä tulonjakoon ja eroon varallisuuden määrässä. Siten tämä tapa vastaa lähinnä weberiläistä luokan käsitettä. Seuraavissa haastattelukatkelmissa luokkakajoa pohditaan tulojen ja varallisuuden kautta. Ensimmäisessä katkelmassa keskiluokkaisuus esitetään haastateltavan lapsuudenperheen varallisuuteen liittyvänä haastateltavan nuoresta iästä johtuen. Jälkimmäisessä katkelmassa haastateltava on vanhempi, ja kysymys tuloista liitetään pikemminkin tienaamiseen ja vastaajan henkilökohtaisten tulojen suuruuteen.

Yhteiskuntaluokista mulla tulee mieleen raha, että ne ketkä tienaa kaikkein eniten, tavallaan kuuluis sinne ylempään luokkaan. Ja sitten ne köyhät ja työttömät, ketkä ei oo niin varakkaita, niin ne ois sitä tavallaan alaluokkaa, jos nyt näin voi sanoa. Sen perusteella voisin sanoa, että meidän perhe on kuulunut keskiluokkaan, ettei olla todellakaan mitään superrikkaita, mutta ei mitään köyhiäkään.

Mies, s. 1989, opiskelija

No, mä jotenkin yhdistän tuloihin tuon luokkaisuuden, että en niinku mitenkään vanhempien tai mitä peruja nyt voi aatella tälleen, vaan tulojen perusteella aattelin sen. En oo ihan kaikista vähiten tienavia enkä eniten tienavia, että siitä se keskiluokka varmaan tuli.

Nainen, s. 1972, hammaslääkäri

Resurssien epätasainen jakautuminen esitettiin haastatteluaineistossa usein kärjistyksinä ja jyrkkinä kahtiajakoina. Yhteiskunnan tulonjakoon liittyvien määreiden mukaan keskiluokkaisuus hahmottui näihin ääripäihin nähden väliluokkaisuutena: keskiluokkaiset ovat niitä keskituloisia, jotka eivät ole rikkaita, mutta eivät aivan köyhiäkään. On kuitenkin huomattava, että tutkimusten mukaan objektiivisin mittarein mitattuna keskituloisuus ei sinällään ole samastettavissa keskiluokkaisuuteen, vaan keskiluokkaan kuuluvat ovat pikemminkin keskimääristä paremmin ansaitsevia (Sauli & Törmälehto 2002).

Ajatus keskituloisuudesta erityisen keskiluokkaisena ominaisuutena on haastatteluille leimallinen riippumatta siitä, tarkasteltiin keskituloisuutta lapsuuden perheen vai henkilökohtaisten tulojen näkökulmasta. Vaikka

keskiluokkaisuutta ja keskituloisuutta pidettiin useissa haastatteluissa lähes synonyymeina, luokkaan liittyvän eriarvoisuuden hahmotelmat kiteytyivät haastattelutilanteissa varsin karkeiksi kahtiajaoiksi yhtäältä niihin, joilla on jotakin keskeistä asiaa, ja toisaalta niihin, joilta tuo asia puuttuu, oli sitten kyse riittävästä tuloista tai omistuksista. Kysymys resursseista kytkettiin usein myös osallisuuteen muusta kuin taloudellisesta hyvästä: terveydestä, kontrollista oman elämän suhteen tai tietyistä materiaalisista asioista.

Toinen ja edellistä laajempi tapa lähestyä luokkia oli ottaa luokkien määrittelyssä huomioon sosiaaliseen ja symboliseen järjestykseen liittyviä asioita, kuten ammatti ja koulutus. Haastateltavat tarkastelivat usein myös koulutusta tulonjaon näkökulmasta. Parempi tai pidempi koulutus ei kuitenkaan merkinnyt haastateltaville korkeampaa asemaa, vaan päinvastoin sitä pidettiin ristiriitaisena luokka-aseman mittarina, koska koulutuksen ei nähty vaikuttavan suoraan tulotasoon:

Monesti on nykyään niin, että vähemmän koulutetut tienaa enemmän kuin paremmin koulutetut, niin [...] luokat jollain tavalla hämärtyy. [...] On tosi hankalaa ruveta jotain työväenluokkaa sitten, kun se helposti kuitenkin on käytännössä elintasoltaan korkeammalla kuin joku [...] vaikka koulutuksen mukaan korkeammin koulutetut, niin ei se oo mielekästä ajatella sitä sillä tavalla nykypäivänä enää. Ennen oli tietysti toisin. [...] Joku sanoi opettajanhuoneessa, että silloin kun hän aloitti, niin hänen palkallaan pystyi vielä kaks kirvesmiestä palkkaamaan ja rakentamaan taloa esimerkiksi ja vielä jäi elämiseen. Mutta nykypäivänä se on melkein, että kirvesmies palkkaa kaks opettajaa tai ei nyt ihan. Se on vähän leikkiä, mutta ei se oo niin selvää enää tänä päivänä.

Mies, s. 1982, opettaja

Vaikka koulutuksen tärkeyttä korostettiin erityisesti, kun haettiin keskiluokan määreitä, useimmista haastateltavista se ei ollut välttämätön ehto keskiluokkaan kuulumiselle. Sen sijaan tyypillistä oli korostaa omien koulutuksellisten ponnistusten lisäksi vanhempien ponnistusten tärkeyttä luokka-aseman muotoutumisen kannalta:

En mä tiedä, mikä mä olen duunissa, joku

ylempi toimihenkilö tai tällöinen vastaava. [...] Mutta juuret on jossain ihan tuolla keskiluokassa. Ei oo mitään tällöistä aatelissukua tai semmoista tässä taustalla, että vaikea vastata. [...] Siis mutsi ja faija, ne on lähtenyt ihan maalta, köyhistä oloista. Ja sinänsä aika mielenkiintoinen pariskunta, että faija aikanaan luki itsensä ihan [ammattinimike] asti, ponnisti ihan pienestä paikasta.

Mies, s. 1973, konsultti

Kuten edellä olevassa esimerkissä, koulutus kytkettiin luokkakysymyksen yhteydessä voimakkaasti ammattiin. Koulutuksen tärkeyttä toisaalta korostettiin, mutta myöskään vanhempien kouluttamattomuutta tai muuten vaatimattomia lähtökohtia ei pidetty esteenä sosiaaliselle nousulle ja keskiluokkaan kuulumiselle. Tulojen ja taloudelliseen toimeentuloon liittyvien mittareiden ohella koulutusta pidettiin toissijaisena luokan määrittelyn kannalta, mikä näkyi siten, että myös vähemmän koulutettuja haastateltavia samastui keskiluokkaan.

Kysymys luokasta liitettiin haastatteluissa läheisesti myös ammattiin: keskiluokkaan kuuluvat eivät ole esimiesasemassa, mutta toisaalta keskiluokkainen koulutus takaa työpaikalla tietyn aseman. Tätä taustaa vasten on mielenkiintoista, että keskiluokkaan saattoivat katsoa kuuluvansa yhtä hyvin myös vähän koulutettu linja-auton kuljettaja, rakennusmies, maanviljelijä, pankkitoimihenkilö kuin toimitusjohtajakin.

No, mä ajattelen keskiluokkaa, että ei mulla nyt niin hirveen hyvin mee, mutta ei todella huonostikaan [...], että terve, katto pään päällä ja työ. Ja sanotaan, että ansiotkin on – laitetaan nyt tommoinen keskituloarvo Helsingissä. Niin ehkä siitä on katonut, että keskiluokkaa. En nyt tiedä, voi olla, että on vähän alempaakin. Mutta heitin nyt sinne semmoisen sitten.

Mies, s. 1969, rakennustyöntekijä

Edellisessä esimerkissä vastaajan ammatille annettu paino oman luokka-asemansa arvioinnissa on vähäinen. Keskiluokkaan kuulumisen on osallisuutta elämän perusedellytyksistä: keskituloisuuden lisäksi keskiluokkaisuutta selittävät terveys, työelämässä toimiminen ja kohtuullinen asumistaso. Keskiluokkaan sa-

mastuvat vastaajat näkivät usein tämänhetkisen elämäntilanteensa kohtalaisena yhteiskunnassa, jossa tulot, koulutus ja ammattiasemat olivat jakautuneet epätasaisesti: keskiluokkaisuus oli haastateltaville nimenomaan sitä, ettei mene huonosti, muttei toisaalta äärimmäisen hyvinäkään. Keskiluokkaisuus näyttäytyi siis haastatteluissa jonkinlaisena väliluokkaisuutena – ääripäiden puoliväliin asettumisena ja niistä erottautumisena.

Jos työntekijäasemassa olevat kykenivätkin näkemään itsensä keskiluokkaan kuuluvina, korkeimmassa ammattiasemassa olevat haastateltavat suhtautuivat ajatukseen luokkajaosta ylipäättään pidättyväisesti. He korostivat usein luokkajaon keinotekoisuutta, sillä ihmisten luokittaminen luokkajaon mukaan tai arvottaminen yhteiskunnallisen aseman perusteella kyseenalaistaisi ihmisten aitouden. Kuitenkin myös matalammassa ammattiasemassa olevia lukeutui luokkajakoa keinotekoisina pitävien joukkoon.

Kolmas tapa hahmottaa luokkakysymys esimerkiksi juuri poliittisena kysymyksenä, esiintyi haastatteluissa taloudellisia sekä koulutuksellisia että ammatillisia hahmotelmia harvemmin. Poliittiset asemat, asenteet sekä elämäntyylliset seikat nähtiinkin taloudellisiin resursseihin, koulutukseen ja ammattiin nähden toissijaisina luokan mittareina.

Luokkajaon esittäminen henkilökohtaisena ja poliittisena oli haastattelutilanteessa harvinaista. Selkeä poliittisiin luokkakäsitteisiin nojaava me–ne-kahtiajako oli havaittavissa ainoastaan kahdessa haastattelussa, joissa kummassakin haastateltiin työväenluokkaisissa ammateissa työskenteleviä ja joissa samastuminen tapahtui työväenluokkaan:

Haastateltava: Se on vähän semmoinen risti-riitainen homma. Se yleensä vaan jostain tulee mulle, että mä kuulun tuohon työväenluokkaan [...], vaikken mä itse haluaisi ajatella mitään luokkia sen kummemmin. Mutta sitten se vaan jostain välillä tulee esiin.

Haastattelija: Minkälaisissa tilanteissa?

Haastateltava: No, jos porvarit tekee jotain hölmöä, niin sitten tulee taas se, että helkkari, taas duunaria sorretaan. [naurahtaa]

Mies, s. 1975, metallityöntekijä

Kuten edellä, luokka on haastatteluissa usein työnnetty taka-alalle. Kysymystä luokasta ei siis usein pidetty henkilökohtaisena, vaikka joissain tilanteissa vastaajan elämässä kysymys luokasta tulikin esiin. Poliittiseen luokkapuheeseen liittyy usein se seikka, että luokan henkilökohtaisuus kiistetään kytkemällä luokkakysymys osaksi suurempaa kokonaisuutta – tavallisesti perhettä tai sukua. Vaikka kysymyksen aiheena oli vastaajan oma luokka-asema, useimmat haastateltavat nostivat esiin oman luokka-asemansa sijaan vanhempiensa luokka-aseman sekä heidän puoluekantansa:

Mutta [vanhemmat] oli loppujen lopuksi aika oikeistolaisia kuitenkin, tällöisiä yrittäjähenkisiä. Ei siellä mitään tällöisillä luokkabarrikadeilla oltu. Siis ihan tavallisessa koulussa käytiin ja näin.

Mies, s. 1973, konsultti

Kuten edellä, haastateltavilla oli selkeä käsitys siitä, miten omat vanhemmat olivat äänestäneet ja mitä puoluetta kannattaneet. Tärkein luokan hahmottelun poliittisen ulottuvuuden kannalta oli kysymys puoluekannasta oikeisto–vasemmisto-akselilla. Vaikka puoluekantaa tai äänestymiskäyttäytymistä ei nostettu esiin haastateltavien itsensä kohdalla, haastateltavat puhuivat varsin avoimesti siitä, mihin luokkaan lapsuudenkoti olisi luokiteltavissa tai laajemmin, mikä oli vastaajan entisen tai nykyisen asuinpaikkakunnan poliittinen mielipideilmasto.

Mielenkiintoista haastatteluaineistossa on, että monet haastateltavat puhuvat myös keskiluokasta poliittisena toimijana, joskin toistuvana haastatteluissa tuli esiin nimenomaan keskiluokan pidättäytyminen kumouksellisesta poliittisesta toiminnasta:

Keskiluokkahan on sellainen yleisesti käytetty termi. Ja minusta tuntuu, että se on ehkä semmoinen ajatus siinä syvemmällä, että se on semmoinen luokka, joka tulee toimeen ja pysyy tavallaan hoitamaan asiansa ja velvoitteen, ja sillä on liikkumatilaa. Se tuo vakautta yhteiskuntaan, se ei nouse barrikadeille eikä se tee vallankumousta, vaan se rakentaa aika dynaamisesti tätä yhteiskuntaa ja siksi siitä puhutaan keskiluokkana.

Mies, s. 1949, maanviljelijä

Yllä oleva katkelma on yksi niistä kohdista haastatteluaineistossa, joissa keskiluokka kytetään politiikkaan siinä mielessä, että keskiluokka on luokka, joka on velvollinen olemaan poliittisesti aktiivinen tai ottamaan yhteiskunnallisiin asioihin kantaa ja äänestämään. Tämä on hieman yllättävää, sillä alue, jolla luokkajakojen on ajateltu perinteisessä luokkatutkimuksessa voimakkaimmin ilmenevän, on juuri politiikka. Juuri kollektiivisessa toiminnassa subjektien tietoisuuden objektiivisesta luokka-asemastaan on nähty johtavan käytännön poliittiseen toimintaan omien ja luokan etujen puolesta – vaikkakaan näin ei aina tapahdu (Eder 1993, 142–143). Monet haastateltavat käsittelivät keskiluokkaa kantaaottavana ja vastuullisena poliittisena toimijana:

Nämä ovat nyt olettamuksia, mutta siinä varmaan tällöisellä keskiluokalla on saanut koulutusta eli on edellytykset ehkä ymmärtää yhteiskunnan toimintaa ja ymmärtää ihmisten motiiveja ja toisten toimintaa. Se asettaa tavallaan sellaisen vastuun, että täytyy punnita asioita, käydä äänestämässä ja tietysti hoitaa omat ja omiensa asiat. Mutta se ei riitä. Täytyy olla vähän semmoinen laajempi katsanto ja laajempi vastuu yhteiskunnasta. Täytyy tuoda ilmi mielipiteensä.

Nainen, s. 1946, henkilöstöpäällikkö (eläkkeellä)

Keskiluokka näyttää edustavan haastateltaville ennen muuta kunnollisuutta: keskiluokkaan kuuluvat pärjäävät ja tulevat itsenäisesti toimeen, ovat suoraskäisiä ja ottavat vastuuta omasta itsestään ja yhteiskunnasta (vrt. Yesilova 2008). Tiettyjen arvojen ja moraalisten piirteiden näkeminen keskiluokkaisina vastaa pitkälle myös Michèle Lamontin (1992) hahmotelmaa amerikkalaista ylempää keskiluokkaa muista luokista erottavasta pyrkimyksestä kunniallisuuteen. Kunniallisuuteen pyrkimistä on pidetty keskiluokkaisena piirteenä myös Isossa-Britanniassa (Skeggs 1997, 2–3).

Luokkaeroja nähtiin haastatteluissa myös kulutuksen saralla. Useimmin eroja nähtiin kalliiden kestokulutushyödykkeiden kuluttamisessa – ja nimenomaan asumisen alueella. Keskiluokkaisuus liitettiin arkeen ja erityisesti ”normaalin” keskiluokkaisien perhe-elämän mahdollistavaan asumiseen, joko omistusasumiseen

tai asumiseen keskiluokkaisena pidetyllä asuin-alueella. Eräs nuorimmista haastateltavista ironisoi keskiluokkaista elämäntyyliä seuraavasti:

[T]ässähän tämä perinteinen malli, että rivitalon pätkä ja farmariauto ja kultainen noutaja. Se on just tämmöinen kliseinen kuva. Mutta en mä sitten tiedä. Keskiluokkaan kuuluvatkin voi olla, että asuvat omakotitalossa tai mie-luummin kerrostalossa, että ei silleen pysty tarkasti kategorisoimaan mun mielestä.

Mies, s. 1989, opiskelija

Edellisessä haastattelukatkelmassa keskiluokaisen elämän elementit on esitetty kärkeistyssä muodossa, ja kuva keskiluokkaisesta normaalielämästä ja siihen liittyvistä statussymboleista vastaa pitkälle pankkien asuntolainoja markkinoivissa televisiomainoksissa esitettyä kuvaa. Kuten edellisessä puheenvuorossa, myös muissa haastatteluissa keskiluokkaisuuden kriteerien katsottiin usein olevan luonteeltaan paitsi triviaaleja myös häilyviä. Monissa haastatteluissa keskiluokaisen elämän katsottiin kuitenkin nimenomaan edellyttävän elämän puitteiden vakiintuneisuutta, mukavaa asuntoa tai ihanaa kotia. Keskiluokkaisuuden toteutumisen kannalta myös perheen ja hyvien perhesuhteiden olemassaoloa pidettiin tärkeänä – pitäen sisällään parisuhteen. Kodin ja siellä asuvien ihmisten lisäksi keskiluokkaisuuden katsottiin edellyttävän auton omistamista. Vaikka haastateltavat jossain määrin kytkivät keskiluokkaisuuden tulotasoon, eroihin kuluksessa tai vapaa-ajanvietossa ei pureuduttu tarkemmin.

Vaikka luokkakajo näytti kytkeytyvän haastatteluissa yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen, ei luokkia tai niiden välisiä eroja mielletty selvärajaisiksi. Haastateltavat pohtivatkin luokkakäsitteiden sopivuutta nykyaikaan, luokan hämärtymistä sekä luokkakäsitteen relevanssia ylipäätään yhteiskunnallisten jakojen tulkitsemisessa, siis refleктоivat luokan määrittelyn kriteerejä pääsemättä useinkaan kovin selkeään lopputulemaan omasta positioistaan.

#### LUOKKASAMASTUMISEN SELITTÄMINEN SOSIODEMOGRAFISILLA MUUTTUJILLA

Seuraavassa tarkastellaan, missä määrin erilaiset vastaajan sosiaaliseen taustaan ja asemaan liitty-

vät muuttujat selittävät luokkiin samastumista. Luokkasamastumista kuvaava muuttuja on muodostettu subjektiivista luokka-asemaa kuvaavan luokitellun muuttujan perusteella siten, että luokat, joihin samastuminen on aineistossa hyvin harvinaista (yläluokka ja alaluokka) on merkitty puuttuviksi. Koska kiinnostuksen kohteena on tässä luokkasamastuminen, puuttuviksi on koodattu myös luokkaan samastumattomuutta kuvaavat vaihtoehdot *jokin muu luokka* ja *ei mikään luokka*. Näin selitettävä muuttuja jakautuu neljään luokkaan: ylempään keskiluokkaan, keskiluokkaan, alempaan keskiluokkaan sekä työväenluokkaan.

Selittäviksi muuttujiksi valittiin sukupuoli, ikäluokka, isän ammattiasema, koulutus, vastaajan oma ammattiasema sekä vastaajan henkilökohdaiset nettotulot, joiden on aiemmassa luokkatutkimuksessa osoitettu liittyvän luokkaeroihin. Nämä muuttujat nousivat myös edellä käsiteltyjen haastattelujen perusteella keskiluokkaisuuden kriteereiksi. Haastatteluissa luokkaerot liitettiin joskus lisäksi siihen, onko henkilö työelämässä vai ei, saako tämä pääomatuloja sekä mikä on tämän asunnon omistusmuoto. Nämä tekijät jätetään kuitenkin tässä analyysin ulkopuolelle. Taustatekijöiden vakioimattomat yhteydet luokkasamastumiseen on esitetty taulukossa 2 omina sarakkeinaan sekä liitetaulukossa 2.

Viimeaikaisessa elämäntyylin ja kulttuuristen jakojen tutkimuksessa on korostettu sukupuolen tärkeyttä luokan rinnalla tai jopa sen yli (esim. Skeggs 1997; Tolonen 2008). Sukupuoli on tästä syystä otettu myös tässä tarkasteluun mukaan. Toisena, luokan kannalta tärkeänä muuttujana on pidetty ikää. Esimerkiksi Mirja Liikkanen (2009, 178–180) on todennut, että keskiluokkaan samastuminen on sitä todennäköisempää, mitä nuoremasta henkilöstä on kysymys. Alempaan keskiluokkaan samastuminen lisääntyy iän myötä, ja ylempään keskiluokkaan samastuminen on yleisintä työikäisenä. Myös työväenluokkaan samastuminen on yleisintä keski-ikässä. Ikä on tärkeä muuttujaksi, että keskiluokan kasvun ja työväenluokan pienenemisen katsotaan liittyvän nimenomaan ammatti- ja koulutusrakenteen historialliseen muutokseen. Tässä analyysissä vastaajat luokiteltiin iän perusteella kolmeen ikäluok-

kaan: 18–34-vuotiaisiin, 35–54-vuotiaisiin ja 55–74-vuotiaisiin.

Marxilaista teoriaa soveltavissa tutkimuksissa epätasa-arvon ajateltiin ilmenevän yhteiskunnan työnjaossa, tuotantovälineiden omistuksessa, käskyvallan jakautumisessa sekä asemassa työyhteisössä<sup>1</sup> (esim. Kivinen 1989; Kivinen 2002, 141). *Ammattia* kuvaava muuttuja on tässä selvin vastaajan paikkaa työelämässä kuvaava muuttuja. Se perustuu Tilastokeskuksen käyttämään ammattiluokitukseen vuodelta 2001, joka puolestaan perustuu ILO:n maailmanlaajuiseen ammattiluokitukseen, ISCO-88:aan. Luokituksessa on otettu huomioon sekä taitotaso että koulutus, joita eri ammattien harjoittaminen vaatii. (Tilastokeskus 2001.) Tilastokeskus on ensin koodannut ammattia koskevat avovastaukset 3-numeroiseksi ammattiluokituksiksi, jonka perusteella luokitus on tiivistetty 1-numeroista koodausta vastaavaksi. Tähän luokitteluun perustuen ammatit on ryhmitelty kolmeen luokkaan: johtavassa asemassa oleviin, niin sanottuihin väliryhmiin eli asiantuntija-, toimisto- ja palveluammateissa työskenteleviin sekä työväenluokkaisissa ammateissa työskenteleviin<sup>2</sup>.

*Vastaajan isän ammatti* on luokitukseltaan samanlainen kuin edellä mainittu vastaajan ammattiasemaa kuvaava muuttuja. Muuttuja on otettu mukaan analyysiin, koska vanhempien ammattiaseman voidaan ajatella vaikuttavan siihen, millaiseksi heidän jälkeläistensä asema kehittyy (esim. Erola & Moisio 2004, 118–120). Usein yhteyttä vanhempien ja lapsen aseman välillä on tutkittu käyttämällä apuna ammatin sijaan koulutusmittareita, joskin aseman periytymistä on selitetty myös laajemmin kotoa saadulla kulttuurisella pääomalla (Bourdieu 1984; 1998).

Koulutukselliset erot ovat vakiintuneet luokkaeroja selittävänä tekijänä. 1970-luvun jälkei-

sessä luokkatutkimuksessa koulutuseroa pidettiin erityisen ratkaisevana alempien ja ylempien toimihenkilöiden erottamisessa (Alestalo 1985; 1990; Alestalo & Toivonen 1977; Kivinen 1987). Myös 2000-luvun tutkimuksessa keskusteltaessa tietotyöläisistä keskiluokkaisena ryhmänä koulutuksen merkitys on korostunut (Blom & Melin 2002; Julkunen ym. 2004; Mikkola 2003; Pyöriä 2006). 1980-luvun jälkeisessä tutkimuksessa on tyypillisesti nähty ylempi korkeakoulututkinto keskiluokkaisena ominaisuutena (Julkunen ym. 2004; Roos & Rahkonen 1985; Sulkunen 1992). *Koulutus-astetta* kuvaava muuttuja on tässä tarkastelussa neliluokkainen: perusaste (tai vähemmän), keskiaste, alemmat korkea-asteet (sisältää amk-tutkinnot ja opistotason tutkinnot) sekä ylemmät korkea-asteet (maisterin tutkinnot ja korkeammat akateemiset tutkinnot).

Vastaajan henkilökohtaisia nettotuloja kuu-kaudessa kysyttiin kysymyksellä, jossa oli 10 vastausvaihtoehtoa. Muuttuja on tiivistetty tässä 3-luokkaiseksi alle 1000 €/kk, 1000–1999 €/kk sekä yli 2000 €/kk ansaitseviin.

Selittävien muuttujien itsenäistä vaikutusta luokkasamastumiseen tarkastellaan ristiintaulukon avulla, missä on esitetty muuttujien vakioimattomat yhteydet selitettävään muuttujaan (liitetaulukko 2). Taulukossa 2 on esitetty luokkasamastumista selittävän multinomiaalisen logistisen regressioanalyysin tulokset. Multinomiaalisissa logistisissa regressioanalyysissä tutkitaan, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että vastaaja on valinnut tietyn luokan suhteessa muihin luokkiin. Vertailukohdaksi analyysissä on valittu keskiluokkaan samastuminen. Selittävät muuttujat on otettu mukaan analyysiin järjestyksessä siten, että ensin mukaan otetut tekijät (sukupuoli, ikä, vastaajan isän ammattiasema) kuvaavat vastaajan sosiaalista taustaa ja näiden jälkeen mukaan otetut muuttujat vastaajan ammattia ja asemaa.

**Taulukko 2.** Luokkiin samastuminen suhteessa keskiluokkaan samastumiseen sosiodemografista asemaa kuvaavien taustamuuttujien mukaan tarkasteltuna (multinomiaalinen logistinen regressio, riskikertoimet) <sup>a</sup>

| Luokkasamastumisen kohde<br>(vertailuluokkana keskiluokkaan samastuvat, N=420) | Ylempi keskiluokka<br>(N=109) |                 | Alempi keskiluokka<br>(N=100) |                 | Työväenluokka (N=228) |                 |
|--------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------|-----------------|-------------------------------|-----------------|-----------------------|-----------------|
|                                                                                | Vakioimaton yhteys            | Vakioitu yhteys | Vakioimaton yhteys            | Vakioitu yhteys | Vakioimaton yhteys    | Vakioitu yhteys |
| Sukupuoli (vertailuluokka: mies)                                               |                               |                 |                               |                 |                       |                 |
| Nainen                                                                         | 0,68*                         | 0,96            | 0,93                          | 0,78            | 0,85                  | 1,01            |
| Ikäluokka (vertailuluokka: 55-74-vuotiaat)                                     |                               |                 |                               |                 |                       |                 |
| 18-34                                                                          | 0,94                          | 0,91            | 1,04                          | 1,18            | 0,77                  | 1,45            |
| 35-54                                                                          | 1,48                          | 0,93            | 0,86                          | 1,32            | 0,78                  | 1,62*           |
| Isän ammattiasema (vertailuluokka: johtavassa asemassa olevat)                 |                               |                 |                               |                 |                       |                 |
| Työntekijäasema                                                                | 0,25***                       | 0,38**          | 1,38                          | 1,05            | 6,33***               | 3,55***         |
| Keskiryhmä                                                                     | 0,71                          | 0,84            | 1,21                          | 1,07            | 2,61**                | 1,97            |
| Koulutusaste (vertailuluokka: ylemmät korkea-asteet)                           |                               |                 |                               |                 |                       |                 |
| Perusaste                                                                      | 0,08***                       | 0,51            | 2,98*                         | 2,45            | 71,19***              | 23,78***        |
| Keskiaste                                                                      | 0,13***                       | 0,31*           | 3,58**                        | 1,90            | 62,22***              | 19,07***        |
| Alemmat korkea-asteet                                                          | 0,30***                       | 0,61            | 3,19**                        | 1,79            | 19,07***              | 8,63**          |
| Vastaajan ammattiasema (vertailuluokka: johtavassa asemassa olevat)            |                               |                 |                               |                 |                       |                 |
| Työntekijäasema                                                                | 0,15***                       | 0,44            | 2,51**                        | 1,23            | 12,43***              | 3,00***         |
| Keskiryhmä                                                                     | 0,19***                       | 0,36**          | 2,83***                       | 1,87            | 4,06***               | 1,61            |
| Nettotulot /kk (vertailuluokka: 2000 €/kk tai enemmän)                         |                               |                 |                               |                 |                       |                 |
| <1000 €/kk                                                                     | 0,32***                       | 0,84            | 3,17***                       | 2,90*           | 5,29***               | 2,59**          |
| 1000-2000 €/kk                                                                 | 0,26***                       | 0,49**          | 3,22***                       | 2,94**          | 3,50***               | 1,97*           |

N=857, Nagelkerke R<sup>2</sup> = 0,388  
\*\*\* p < 0,001, \*\* p < 0,01, \* p < 0,05

<sup>a</sup>Analyyysi on tehty käyttäen painottamatonta aineistoa.

Mallin selitysaste (Nagelkerke  $R^2 = 0,388$ ) on varsin korkea. Kun tarkastellaan yksittäisiä selittäjiä, suurimman selitysvoiman saavat vastaajan koulutusaste sekä vastaajan ammattiasema. Nämä selittäjät ovat kuitenkin osittain päällekkäisiä, ja mallin selitysvoima säilyy lähes yhtä korkeana, vaikka yksittäisiä selittäjiä poistettaisiin mallista. Kun esimerkiksi vastaajan koulutusaste poistetaan, mallin selitysaste jää edelleen varsin korkeaksi (0,343). Selitysaste säilyy niin ikään korkeana, jos mallista poistetaan jompikumpi ammattiasemaa kuvaavista muuttujista, (vastaajan ammattiasema [0,356] tai vastaajan isän ammattiasema [0,362]).

Kun tarkastellaan vakioimattomien taustamuuttujien ja ylempään keskiluokkaan samastumisen välistä yhteyttä, huomataan samastumisen olevan suhteessa yleisintä keski-ikäisillä, johtavassa asemassa olevilla, ylemmän korkea-asteen koulutuksen saaneilla ja suurituloisimmalla ryhmällä. Tärkeä tekijä samastumisen kannalta on myös isän toimiminen johtavassa ammatissa (liitetaulukko 2). Taulukossa 2 on esitetty multinomiaalisen regressioanalyysin riskikertoimet ylemmän keskiluokan valitsemiselle suhteessa pelkkään keskiluokkaan samastumiseen. Riskikertoimia tarkastelemalla huomataan, että samat tekijät ennustavat ylempään keskiluokkaan samastumista suhteessa

keskiluokkaan samastumiseen. Ainoastaan sukupuolen ja iän mukainen vaihtelu ylempään keskiluokkaan samastumisessa suhteessa keskiluokkaan samastumiseen ei ole tilastollisesti merkitsevä.

Vakioimattomia yhteyksiä tarkasteltaessa huomataan, että alempaan keskiluokkaan samastuminen on suhteessa yleisintä niillä vastaajilla, jotka omaavat keskiasteen tai alemman korkea-asteen koulutuksen, keskiryhmäisen ammatin ja ansaitsevat 1000–2000 euroa kuukaudessa (ks. myös liitetaulukko 2). Kun kaikki taustatekijät otetaan samassa mallissa huomioon, alempaan keskiluokkaan samastumista suhteessa keskiluokkaan samastumiseen selittävät tilastollisesti merkitsevästi ainoastaan vastaajan pienet tai keskikokoiset kuukausitulot suhteessa suuriin tuloihin.

Suurimmat erot riskikertoimien välillä saadaan tarkasteltaessa työväenluokkaan samastumista suhteessa keskiluokkaan samastumiseen. Samastuminen on suhteessa yleisempää nuoremmissa kuin aivan vanhimmassa ikäryhmässä sekä niiden vastaajien keskuudessa, joiden isä on ollut ammattiasemaltaan työväenluokkainen. Ero vertailuluokkaan eli johtavassa asemassa olevien vastaajien isiin on moninkertainen. Suurimmat riskikertoimien väliset erot

ilmenevät kuitenkin tarkasteltaessa koulutuksen vaikutusta luokkasamastumiseen. Työväenluokkaan samastuminen on keskiluokkaan samastumiseen nähden sitä todennäköisempää, mitä alhaisempi on vastaajan koulutus. Kahden vähiten koulutetun ryhmän riskikerroin työväenluokkaan samastumiselle verrattuna korkeakoulutettuihin on huomattavasti suurempi. Samansuuntaisia eroja ilmenee myös vastaajan ammattiaseman mukaan. Lisäksi työväenluokkaan samastuminen keskiluokkaan samastumiseen nähden on tyypillisempää pieni- ja keskituloisten ryhmissä.

Muuttujien välisiä vakioimattomia yhteyksiä tarkasteltaessa huomattiin, että koulutus, tulot sekä ammattiin liittyvät muuttujat ovat tärkeitä selitettäessä luokkaan samastumista. Luokat, joita voidaan pitää tarkastelussa ääripäinä, työväenluokka ja ylempi keskiluokka, edellyttävät jossain määrin tietynlaista taustaa: työväenluokkaan samastuminen edellyttää käytännössä usein sitä, että vastaajan isä on ollut työssään työntekijäasemassa. Toki myös vastaajan oma ammattiasema vaikuttaa samastumiseen siten, että korkeakoulutetut ja johtavassa asemassa olevat samastuvat työväenluokkaan muita harvemmin. Ylempään keskiluokkaan samastuvista sen sijaan lähes kolme neljästä on johtavassa asemassa. Myös korkeat nettotulot, isän korkea asema sekä korkea koulutusaste selittävät ylempään keskiluokkaan samastumista.

Yhteenvetona voidaan todeta, että työväenluokkaan samastuminen poikkeaa selvästi eniten vertailuluokkaan eli keskiluokkaan samastumisesta. Kuitenkin myös ylempään ja alempaan keskiluokkaan samastuminen näyttää tietyissä suhteissa eroavan siitä. Etenkin ylempään keskiluokkaan samastuminen liittyy korkeaan sosiaaliseen asemaan, mitattiinpa sitä sitten vastaajan omalla tai isän ammattiasemalla, koulutuksella tai tuloilla. Yllättävää tuloksissa on, että sukupuolella tai ikäluokalla ei voida havaita olevan merkitystä samastumiskohteiden valinnan kannalta.

### LOPUKSI

Tässä artikkelissa on analysoitu suomalaisten luokkasamastumista sekä väestöllisesti edustavan kyselyaineiston että laadullisten yksilö-

haastattelujen avulla. Tulokset ovat samansuuntaisia viimeaikaisten tutkimusten kanssa, joissa on havaittu, että yhä suurempi osa suomalaisista samastuu keskiluokkaan tai johonkin sen osaryhmään. Aineiston perusjakauma on varsin samanlainen kuin viimeaikaisissa suomalaisissa tutkimuksissa esitetty, ja sen perusteella yli puolet suomalaisista samastuu keskiluokkaan tai sen ylä- tai alaosaan.

Tulosten samansuuntaisuudesta muuhun tutkimukseen nähden on esitettävä varaus sen suhteen, että kysymyksen vastausvaihtoehdoilla lieene ollut vaikutusta vastausten jakaumaan. Keskiluokkavaihtoehtoja oli kolme, minkä vuoksi vastaajista useampi on saattanut ilmoittaa kuuluvansa johonkin näistä ryhmistä kuin silloin, jos keskiluokkavaihtoehtoja olisi ollut vain yksi. Ylä- ja alaluokan jääminen pieneksi saattaa siten johtua paitsi siitä, että nämä ovat luokkina äärimmäisiä, myös keskiluokkavaihtoehtojen suuresta lukumäärästä. Mielenkiintoista on myös, että viidesosa vastaajista katsoi, ettei kuulu mihinkään yhteiskuntaluokkaan. Edellä mainittu seikka näyttäisi viittaavan luokan hahmottamisen vaikeuteen ja luokkakysymyksen kompleksisuuteen ylipäätään.

Haastattelujen avulla avattiin sitä, miten luokista puhutaan ja millä tavalla niitä hahmotetaan. Vaikka sukupuolen ja iän tärkeydestä luokan määrittelyssä on viime aikoina keskusteltu, ei sukupuolen tai iän yhteys luokkaan tullut esiin haastatteluaineistossa. Sen sijaan haastatteluista oli löydettävissä monia tapoja keskustella luokasta. Tavallisinta oli kytkeä kysymys luokista ja luokkasamastumisesta taloudellisiin kriteereihin eli ensi sijassa tulojen ja varallisuuden määrään, joita on helpompi mitata ja arvioida ulkoapäin muihin mahdollisiin luokan määreisiin nähden. Toinen tapa lähestyä luokkia oli käsitellä luokkia työnjakoon liittyvänä ammatikysymyksenä tai koulutusta koskevana asiana. Kolmas tapa oli keskustella luokista poliittisina ja kulttuurisina jakoina.

Vaikka haastateltavien valintakriteerinä ei ollut haastateltavien luokkaidentiteetti, suurin osa haastatteluun valituista samastui keskiluokkaan. Siitä huolimatta, että luokkia hahmotettiin tavallisimmin tiukkojen vastakkainasettelujen kautta niiden välillä, joilla oli, ja niiden, joilla ei

ollut jotakin tiettyä ominaisuutta, haastateltavat itse eivät kyenneet vetämään rajoja ääripäiden ja keskiluokan välille.

Kysymys luokista on sosiologisesti kompleksinen ja moniulotteinen, mikä näkyy paitsi luokan määrittelyn vaikeutena haastattelutilanteessa, myös siinä, ettei kvantitatiivisessa analyysissä voida tyhjentävästi selittää luokkaan samastumista sosiodemografisilla taustamuuttujilla. Viimeaikaisesta sukupuolen ja luokan yhteyttä korostavasta tutkimuksesta poiketen sukupuolen vaikutusta ei havaittu myöskään tilastollisessa analyysissä merkitseväksi (vrt. Skeggs 1997; Tolonen 2008). Jos siis sukupuolen ja yhteiskuntaluokan välillä on yhteys, on oletettava, että se ilmenee jollain muulla tasolla eikä siten välttämättä tule esiin luokkaa koskevissa haastatteluissa tai tilastollisessa aineistossa. Samaan tapaan aiemmassa tutkimuksessa havaittua iän ja luokkasamastumisen välistä yhteyttä ei havaittu (vrt. Liikkanen 2009). Ikä oli tärkeä luokkasamastumisen selittämässä ainoastaan silloin, kun selitettiin työväenluokkaan samastumista keskiluokkaan samastumiseen nähden.

Tilastollisen analyysin perusteella luokkasamastumista voitiin selittää ammattiasemaan, koulutukseen ja tuloihin liittyvillä muuttujilla. On kuitenkin huomattava, että vaikka eroja ammattiin ja koulutukseen liittyvien taustamuuttujien suhteen saatiin näkyviin, keskiluokan suuri koko asettaa haasteita kvantitatiiviselle analyysille. Kun keskiluokka esitetään analyysissä vertailuluokkana, se itse pakenee tarkastelua ja tulokseksi saadaan negatiivikuva siitä, mitä keskiluokka ei ole tai mitä se on suhteessa vähemmän kuin muut luokat. Ylemmän keskiluokkaan samastumista voitiin selittää vastaajan sekä tämän isän korkealla ammattiasemalla, ylemmällä korkeakoulutuskinnolla että korkeilla tuloilla. Alemman keskiluokkaan samastumista puolestaan selittivät keskiryhmäinen ammattiasema sekä pienet tai keskisuuret kuukausitulot. Työväenluokka poikkesi keskiluokasta selkeimmin, ja siihen samastumista selittivät vastaajan isän työväenluokkainen tausta sekä vastaajan itsensä työntekijäasema, alhaisempi koulutus sekä pienet tai keskisuuret kuukausitulot.

Tällä hetkellä luokka-analyysin kiinnostavuus

piilee luokkien voimasuhteiden muuttumisessa keskiluokan eduksi siten, että keskiluokasta on tullut lähes ainoa ajateltavissa oleva samastumisen kohde. Haastavaksi subjektiivisten yhteiskuntaluokkien ja erityisesti keskiluokan tutkimisen tekee se, että keskiluokan määrittely on helpointa tehdä lähestymällä sitä poikkeamien kautta. Jo keskiluokan suuri koko peittää alleen luokkiin perinteisesti liitettyjä eroja ja tekee keskiluokalle erityisten ja leimallisten piirteiden löytämisen vaikeaksi. Tällöin keskiluokkaisuutena voidaan pitää lähes mitä vain – ja toisaalta ei mitään.

## VIITTEET

- 1 Ammatin käyttäminen luokkajaon hahmottamisen perusteena on ollut tavallista suomalaisessa sosiaalitutkimuksessa alusta alkaen. Toisaalta 1900-luvun alkupuolen konkreettinen sosiaalitutkimus mutta myös 1900-luvun puolivälin jälkeinen tutkimus ovat nojautuneet tiiviisti ammattiin luokkaa määrittävänä tekijänä (esim. Waris 1952; Alestalo & Toivonen 1977; Allardt 1983; Mikkola 2003).
- 2 Siten johtavassa asemassa olevien ryhmä koostuu luokista 1 ja 2 (johtajat ja ylimmät virkamiehet, erityisasiantuntijat, asiantuntija-, toimisto- ja palveluammateissa työskentelevien niin sanottu keskiryhmä luokista 3–5 (asiantuntijat, toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät, palvelu- myynti- ja hoitotyöntekijät) sekä työväenluokkaisessa asemassa olevien ryhmä ammattiryhmistä 6–9 (maanviljelijät, metsätyöntekijät ym., rakennus-, korjaus ja valmistustyöntekijät, prosessi- ja kuljetustyöntekijät, muut työntekijät). Luokituksen ulkopuolelle jäävät luokka 0 (sotilaat) sekä 990 (jokin muu ammatti). Tapa ryhmitellä ammattiluokat pienemmiksi luokiksi ei suinkaan ole ainoa mahdollinen. Esimerkiksi Harri Melin (1999, 37–38) huomioi, että luokituksessa jakoperusteena on koulutus ja johtavassa asemassa olevat kuuluvat kolmeen ensimmäiseen luokkaan, vaikka sitä ei ole otettu luokituksessa systemaattisesti huomioon, ja on päätyntä käyttämään hieman erilaista ryhmitystä.

## KIRJALLISUUS

- Alestalo, Matti (1985) Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat toisen maailmansodan jälkeen. Teoksessa Valkonen, Tapani, Alapuro, Risto, Alestalo, Matti, Jallinoja, Riitta & Sandlund, Tom: Suomalaiset: Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana. WSOY, Porvoo, 101–200.
- Alestalo, Matti (1990) Luokkarakenteen muutokset. Teoksessa Riihinen, Olavi (toim.) Suomi 2017. Gummerus, Jyväskylä, 209–226.
- Alestalo, Matti & Toivonen, Timo (1977) Changes in class structure and stratification in Finnish society 1950–1974. Research reports No. 210, Department of Sociology, University of Helsinki, Helsinki.
- Allardt, Erik (1983) Sociologia I. WSOY, Porvoo.
- Blom, Raimo (1987) Weber, luokat ja toimintateoria. Teoksessa Hietaniemi, Tapani (toim.) Aiheita Weberistä. Tutkijaliitto, Helsinki, 127–146.
- Blom, Raimo & Melin, Harri (2002) Luokat ja työmarkkinat 2000-luvun alussa. Teoksessa Piirainen, Timo & Saari, Juho (toim.) Yhteiskunnalliset jaot – 1990-luvun perintö? Gaudeamus, Helsinki, 43–59.
- Blom, Raimo & Melin, Harri (2004) ”Muuten hän oli niin kuin yksi meistä vain” – Suuret ikäluokat luokkarakenteessa. Teoksessa Erola, Jani & Wilska, Terhi-Anna (toim.) Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus. Minerva, Jyväskylä, 109–121.
- Bourdieu, Pierre (1984/1979) *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Bourdieu, Pierre (1998) Järjen käytännöllisyys. Vastapaino, Tampere.
- Devine, Fiona & Savage, Mike (2004) The cultural turn, sociology and class analysis. Teoksessa Devine, Fiona, Savage, Mike, Scott, John & Crompton, Rosemary (toim.) *Rethinking class: culture, identities & lifestyle*. Palgrave Macmillan, Houndmills, 1–23.
- Eder, Klaus (1993) *The new politics of class: Social movements and cultural dynamics in advanced societies*. SAGE Publications, London.
- Erola, Jani & Moisio, Pasi (2004) Rakennemuutos ja sosiaalinen liikkuvuus Suomessa. Teoksessa Kantola, Ismo, Koskinen, Keijo & Räsänen, Pekka (toim.) *Sosiologian karttalehtiä*. Kolmas, täysin uudistettu painos. Vastapaino, Tampere, 117–136.
- Featherstone, Mike (1991) *Consumer culture and postmodernism*. SAGE Publications, London.
- Hiidenheimo, Silja, Lång, Fredrik, Ritamäki, Tapani & Rotkirch, Anna (toim.) (2009) *Me muut: Kirjoituksia yhteiskuntaluokista*. Teos & Söderströms, Helsinki.
- Julkunen, Raija, Nätti, Jouko & Anttila, Timo (2004) *Aikanyrjähdys: Keskiluokka työn puristuksessa*. Vastapaino, Tampere.
- Järvinen, Katriina & Kolbe, Laura (2007) Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa: Nykysukupolven kokemuksia tasa-arvosta. Kirjapaja, Helsinki.
- Kivinen, Markku (1987) Parempien piirien ihmisiä: Näkökulma uusiin keskiluokkiin. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Kivinen, Markku (1989) The new middle classes and the labour process: Class criteria revisited. Research reports No. 223, Department of Sociology, University of Helsinki, Helsinki.
- Kivinen, Markku (2002) Luokkateoria ja yhteiskunnalliset jaot. Teoksessa Piirainen, Timo & Saari, Juho (toim.) *Yhteiskunnalliset jaot – 1990-luvun perintö?* Gaudeamus, Helsinki, 140–159.
- Lamont, Michèle (1992) *Money, morals, and manners: The culture of the French and American upper-middle class*. University of Chicago Press, Chicago.
- Lash, Scott (1994) *Reflexivity and its doubles: structures, aesthetics, community*. Teoksessa Beck, Ulrich, Giddens, Anthony & Lash, Scott (toim.) *Reflexive modernization: Politics, tradition and aesthetics in the modern social order*. Polity Press, Cambridge, 110–173.
- Liikkanen, Mirja (2009) *Suomalaisen makukulttuurin erityispiirteitä*. Teoksessa Liikkanen, Mirja (toim.) *Suomalainen vapaa-aika: Arjen ilot ja valinnat*. Gaudeamus, Helsinki, 161–200.
- MacKenzie, Robert, Stuart, Mark, Forde, Chris, Greenwood, Ian, Gardiner, Jean & Perret, Robert (2006) ‘All that is solid?’: Class, identity and the maintenance of a collective orientation amongst redundant steelworkers. *Sociology* 40:5, 833–852.
- Melin, Harri (1999) Katosivatko luokat? Teoksessa Blom, Raimo (toim.) *Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta*. Gaudeamus, Helsinki, 21–48.
- Melkas, Tuula (2008) *Tutkimus kulttuuripääomasta Suomessa 2007*. Tutkimusseloste. Elinolot/Haastattelu- ja tutkimuspalvelut, Tilastokeskus, Helsinki.

- Mikkola, Teija (2003) Muuttuvat arvot ja uusi keskiluokka. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia No. 241, Helsinki.
- Pyöriä, Pasi (2004) Onko keskiluokka totuus suomalaisesta tietoyhteiskunnasta? Työelämän tutkimus 2:1, 131–135.
- Pyöriä, Pasi (2006) Understanding work in the age of information: Finland in focus. University of Tampere, Tampere.
- Rahkonen, Keijo, Haatanen, Kalle, Purhonen, Semi, Kahma, Nina & Heikkilä, Riie (2006) Cultural capital and social differentiation in contemporary Finland: An international comparison. (Julkaisematon tutkimussuunnitelma.)
- Roos, J.P. & Rahkonen, Keijo (1985) Att vilja leva annorlunda – På jakt efter den nya medelklassen i Finland. Research Reports, 2, Department of Social Policy, University of Helsinki, Helsinki.
- Sauli, Hannele & Törmälehto, Veli-Matti (2002) Keskituloiset. Hyvinvointikatsaus 3/2002. [WWW-dokumentti] <[http://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyv\\_023\\_sauli.pdf](http://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyv_023_sauli.pdf)> (Luettu 12.2.2008.)
- Skeggs, Beverley (1997) Formations of class & gender: Becoming respectable. SAGE Publications, London.
- Sulkunen, Pekka (1992) The European new middle class: Individuality and tribalism in mass society. Avebury, Aldershot.
- Sulkunen, Pekka (2009) The Saturated Society. Governing Risk and Lifestyles in Consumer Culture. SAGE Publications, London.
- Sundström, Charlotte & Söderling, Trygve (red.) (2009) Obs! Klass. Schildt, Helsingfors.
- Surridge, Paula (2007). Class belonging: a quantitative exploration of identity and consciousness. British Journal of Sociology 58:2, 207–226.
- Tilastokeskus (2001) Ammattiluokitus 2001. Käsi- kirjoja 14, Tilastokeskus, Helsinki.
- Tolonen, Tarja (toim.) (2008) Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Vastapaino, Tampere.
- Torvi, Kai & Kiljunen, Pentti (2005) Onnellisuuden vaikea yhtälö: EVAn kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2005. Yliopistopaino, Helsinki.
- Waris, Heikki (1952). Suomalaisen yhteiskunnan rakenne. Otava, Helsinki.
- Yesilova, Katja (2008) Onnellinen perhe asuu tiilitalossa: Yhteiskuntaluokista keskimääräiseen hyvinvointiin. Teoksessa Tolonen, Tarja (toim.) Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Vastapaino, Tampere, 101–121.

## Liitetaulukko 1. Kotitaloushaastateltavien jakauma taustamuuttujien mukaan

| <b>Muuttuja</b>                 | <b>Hlö</b> |
|---------------------------------|------------|
| <b>Sukupuoli</b>                |            |
| Nainen                          | 11         |
| Mies                            | 14         |
| <b>Ikäluokka</b>                |            |
| 18-34                           | 9          |
| 35-54                           | 10         |
| 55-74                           | 6          |
| <b>Koulutusaste</b>             |            |
| Perusaste                       | 2          |
| Keskiaste                       | 6          |
| Alemmat korkea-asteet           | 9          |
| Ylemmät korkea-asteet           | 8          |
| <b>Ammattiasema</b>             |            |
| Työntekijäasema                 | 5          |
| Keskiryhmä                      | 6          |
| Johtava asema                   | 11         |
| Epäselvä (koulutus kesken yms.) | 3          |
| <b>Asuinpaikka</b>              |            |
| Pääkaupunkiseutu ja lähikunnat  | 12         |
| Muu kaupunki                    | 8          |
| Maaseutu                        | 5          |

**Liitetaulukko 2.** Luokkaan samastuvien osuudet eri taustamuuttujien luokissa (prosenttia)<sup>a</sup>

| Luokkasamastumisen kohde         | Ylempi keskiluokka | Keskiluokka | Alempi keskiluokka | Työväenluokka | Yhteensä (N) |
|----------------------------------|--------------------|-------------|--------------------|---------------|--------------|
| <b>Sukupuoli</b>                 |                    |             |                    |               |              |
| Mies                             | 12,9               | 45,6        | 10,7               | 30,8          | 100,0 (535)  |
| Nainen                           | 8,9                | 49,9        | 12,2               | 29,0          | 100,0 (551)  |
| <b>Ikäluokka*</b>                |                    |             |                    |               |              |
| 18-34-vuotiaat                   | 10,4               | 50,0        | 12,4               | 27,2          | 100,0 (298)  |
| 35-54-vuotiaat                   | 14,2               | 47,6        | 10,2               | 28,1          | 100,0 (431)  |
| 55-74-vuotiaat                   | 7,2                | 46,2        | 12,0               | 34,5          | 100,0 (359)  |
| <b>Isän ammattiasema**</b>       |                    |             |                    |               |              |
| Työntekijäasema                  | 4,7                | 44,8        | 11,7               | 38,9          | 100,0 (592)  |
| Keskiryhmä                       | 18,2               | 50,3        | 11,9               | 19,6          | 100,0 (143)  |
| Johtavassa asemassa olevat       | 24,8               | 56,7        | 11,0               | 7,6           | 100,0 (210)  |
| <b>Koulutustaaste***</b>         |                    |             |                    |               |              |
| Perusaste                        | 1,8                | 41,1        | 9,5                | 47,6          | 100,0 (168)  |
| Keskiaste                        | 4,0                | 41,3        | 12,0               | 42,7          | 100,0 (424)  |
| Alemmat korkea-asteet            | 12,5               | 54,9        | 14,2               | 18,4          | 100,0 (337)  |
| Ylemmät korkea-asteet            | 36,1               | 57,0        | 5,7                | 1,3           | 100,0 (158)  |
| <b>Vastaajan ammattiasema***</b> |                    |             |                    |               |              |
| Työntekijäasema                  | 2,8                | 34,8        | 9,1                | 53,3          | 100,0 (319)  |
| Keskiryhmä                       | 5,3                | 49,9        | 17,5               | 27,3          | 100,0 (359)  |
| Johtavassa asemassa olevat       | 26,4               | 57,1        | 6,8                | 9,6           | 100,0 (280)  |
| <b>Nettotulot /kk ***</b>        |                    |             |                    |               |              |
| <1000 €/kk                       | 6,5                | 41,0        | 12,3               | 40,2          | 100,0 (261)  |
| 1000-2000 €/kk                   | 5,6                | 46,0        | 14,4               | 34,0          | 100,0 (520)  |
| 2000 €/kk tai enemmän            | 24,9               | 56,0        | 6,1                | 13,0          | 100,0 (277)  |

\*\*\* p &lt; 0,001, \*\* p &lt; 0,01, \* p &lt; 0,05

<sup>a</sup> Lukujen laskemisessa on käytetty painokerrointa.